

**STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ:
Uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznej
na terenie gmin wiejskich województwa podkarpackiego**

**SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION:
Conditions for tourist function development
on the area of rural communes in Podkarpackie Voivodeship**

Aleksandra Górecka

Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
Wydział Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie

Promotor: prof. zw. dr. hab. Mieczysław Adamowicz
Rezencenci: dr hab. prof. UR Grzegorz Ślusarz
dr hab. prof. SGGW Maria Parlińska

*Obrona odbyła się dnia 14 czerwca 2011
na Wydziale Nauk Ekonomicznych
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*

Motywy podjęcia rozprawy

W Polsce turystyka to młoda gałąź gospodarki, lecz zaczyna być postrzegana jako sposób na zapewnienie rozwoju gospodarczego kraju i poszczególnych regionów. Obserwuje się coraz większe zainteresowanie turystyką jako działalnością wytwórczą i jako usługą – dobrem konsumpcyjnym, także wśród ludności o niższych dochodach bądź niezainteresowanych podróżami w odległe części świata. To sprawia, że przestrzeń, na której świadczone są usługi turystyczne poszerza się na miejscowe obszary wiejskie, które stwarzają możliwości rozwoju turystyki alternatywnej. Tym samym turystyka staje się ważnym składnikiem gospodarki lokalnej na obszarach wiejskich w tym terenach rolniczych. To przenikanie turystyki na tereny wiejskie spowodowane jest też zmianami gospodarczymi, wymuszonymi przez złą sytuację ekonomiczną gospodarstw wiejskich, a w konsekwencji poszukiwaniem nowych źródeł dochodów, bez konieczności emigracji zarobkowej ze wsi do miast lub innych państw. Turystyka zatem staje się jednym z nowych źródeł dochodów.

Turystyka wchodząc na tereny wiejskie tworzy naturalną potrzebę badań na tych obszarach. Takie

badania podjęte zostały w rozprawie poprzez analizę potencjału turystycznego terenów wiejskich i dokonanie waloryzacji badanych jednostek przestrzennych. Określenie potencjału gmin może być pomocne dla osób zarządzających bądź działających na danym obszarze w wyznaczaniu możliwości i sposobu działania na rzecz rozwoju turystyki, a użyty model oceny potencjału może stać się narzędziem do porównania i oceny różnych jednostek przestrzennych.

Gałąź gospodarki jaką jest turystyka stać się może istotnym elementem rozwoju obszarów wiejskich i jedną z dominujących form działalności gospodarczej. Elementy potencjału turystycznego są jednocześnie zbiorem uwarunkowań kształtujących funkcję turystyczną. Istotne było określenie, które są najważniejsze, jeśli chodzi o rozwój funkcji turystycznej oraz czy brak uwarunkowań uznawanych za najważniejsze automatycznie determinować powinien odejście od planowania działań wspierających turystykę na danym obszarze czy jedynie podjęcie innych przedsięwzięć i kroków na rzecz jej rozwoju.

Cele pracy i hipotezy badawcze

Ogólnym celem rozprawy jest określenie uwarunkowań kształtujących wielkość funkcji turystycznej terenów wiejskich województwa podkarpackiego. Cel ten rozpatrywany jest w kontekście idei wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa, a więc czynnika zewnętrznego. Badania przeprowadzone zostały na terenach podstawowych jednostek terytorialnych województwa podkarpackiego – gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Za cele szczegółowe przyjęto:

1. ocenę potencjału turystycznego gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa podkarpackiego,
2. określenie form przejawiania się turystyki i realizacji funkcji turystycznej,
3. przedstawienie sytuacji zatrudnienia w sferze turystyki na terenie badanych gmin,
4. ocenę stanu wielkości funkcji turystycznej jako elementu wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa,
5. określenie uwarunkowań wpływających na rozwój funkcji turystycznej gmin i ich skali, określenie możliwości wykorzystania wyników badań przez urzędy jednostek terytorialnych w województwie.

Ogólną hipotezą pracy jest stwierdzenie, iż na terenach wiejskich województwa podkarpackiego występują gminy o wysokim potencjale turystycznym, który wyraźnie wpływa na kształtowanie się i rozwój funkcji turystycznej przejawiający się w działaniu takich podmiotów gospodarczych jak przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa rolne. Hipotezy szczegółowe są następujące:

1. Gminy wiejskie w regionie podkarpackim mają różnie ukształtowany poziom i strukturę funkcji gospodarczych czego przyczyną mają charakter endogeniczny,
2. Atrakcyjność turystyczna i uwarunkowania społeczno-demograficzne są w województwie podkarpackim wysoce niejednorodne, a ich wielkość w stosunku do siebie jest odwrotnie proporcjonalna – im większa atrakcyjność turystyczna gmin tym niższy poziom uwarunkowań społeczno – gospodarczych;
3. Gminy o najwyższym potencjale turystycznym położone są przede wszystkim w południowych gminach województwa podkarpackiego;
4. Rozwój funkcji turystycznej na terenie obszarów wiejskich województwa podkarpackiego determinowany jest przede wszystkim przez występujące tam walory przyrodnicze, ale nawet ich zła kondycja nie przesądza o braku możliwości rozwoju tejże funkcji;
5. Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, może stać się istotnym uzupełnieniem tradycyjnych funkcji pełnionych przez gospodarstwa rolne

i funkcji społeczno-gospodarczych gmin wiejskich.

Zakres pracy i metody badawcze

Obszar badań w niniejszej rozprawie objął wszystkie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, a więc łącznie 143 jednostki terytorialne województwa podkarpackiego, a badania empiryczne przeprowadzone zostały na terenie 116 gmin. Ich dobór był celowy. Za kryterium autorka przyjęła wartość wskaźnika funkcji turystycznej obszaru $y > 0$. Z badań wyłączone miasta i gminy miejskie województwa.

W celu przeprowadzenia wyżej wymienionych analiz autorka poszukiwała się pierwotnymi i wtórnymi źródłami danych, zebranymi podczas procesu badawczego mającego miejsce w latach 2007 – 2008.

Metodę pomiaru wskaźników syntetycznych za pomocą wag zastosowano w celu porównania potencjału turystycznego gmin województwa podkarpackiego. Wskaźniki dobrano w taki sposób, aby najbardziej kompletnie tworzyły obraz i charakter badanego zjawiska tj. założono podział potencjału turystycznego terenów na dwie podstawowe sfery. Sfera pierwsza to atrakcyjność turystyczna, w skład której zaliczono walory przyrodnicze, walory antropogeniczne oraz dostępność komunikacyjną – według literatury przedmiotu trzy podstawowe elementy determinujące przyjazdy turystów na dany teren. Sfera II to uwarunkowania społeczno-gospodarcze, które mają znaczący wpływ na rozwój gospodarki turystycznej danego terenu i należą do niej: infrastruktura usługowa, infrastruktura techniczna, struktura demograficzna gmin oraz finanse gmin.

Analizę potencjału turystycznego wykonano na podstawie 40 zmiennych, z których każda przyporządkowana była tylko do jednej z grup. Każdej zmiennej, grupie i sferze nadane zostały wagi odzwierciedlające stopień ich siły w odniesieniu do potencjału turystycznego. System doboru wag dla zmiennych diagnostycznych oparto na informacjach poza statystycznych i zrealizowano na podstawie oceny ekspertów. Z punktu widzenia charakteru przyjętych zmiennych, na podstawie przesłanek merytorycznych, podzielono je na stymulanty $\{X_S\}$ oraz destymulanty $\{X_D\}$.

Wielkości funkcji turystycznej w poszczególnych gminach obliczono za pomocą wskaźnika Baretje'a i Dekerta. Jego podstawą jest liczba turystycznych miejsc noclegowych, liczba osób zatrudnionych w usługach turystycznych oraz liczba stałych mieszkańców.

Drzewo regresji to model reprezentujący proces podziału zbioru obiektów na jednorodny klasy. Węzły wewnętrzne drzewa opisują sposób dokonania podziału w oparciu o wartości cech obiektów, a liście odzwierciedlają klasy, do których obiekty należą. Dla

każdego liścia istnieje dokładnie jedna droga łącząca go z korzeniem. Zbiór wszystkich takich dróg może być przekształcony w zbiór reguł klasyfikujących w sposób identyczny jaki wyznacza drzewo. Możliwa jest zatem konwersja drzewa decyzyjnego do zbioru reguł. Modele drzew regresyjnych stosowane są do rozwiązywania problemów regresyjnych, gdzie zmienną zależną jest cecha ilościowa. Do analizy statystycznej uwarunkowań rozwoju funkcji turystycznej użyta została metoda CART dostępna w programie *Statistica 8.0*. Ważnym elementem była możliwość porównania drzewa rozbudowanego z modelem o zredukowanej liczbie węzłów.

Wybrane wyniki badań

Atrakcyjności turystyczna Podkarpacia

Zestawiając elementy atrakcyjności turystycznej tj. walory przyrodnicze, antropogeniczne oraz dostępność komunikacyjną określono, które z gmin charakteryzują się najwyższą atrakcyjnością (AT) oraz ich lokalizację. Średnia wartość wskaźnika to $\overline{AT} = 0,21$ i 46 % gmin (66 gmin) miało tę wartość równą bądź wyższą od średniej. Najwyżej w rankingu uplasowały się gminy Dukla (0,54) i Lesko (0,51). Do gmin najslabszych, których wskaźnik nie przekroczył $AT \leq 0,1$ klasyfikuje się 8 gmin: Tarnowiec ($AT = 0,06$), Jarosław ($AT = 0,08$), Żyraków, Czermin, Przeworsk, Wadowice Górne, Gorzyce i Borowa ($AT = 0,09$ każda).

Uwarunkowania społeczno-gospodarcze Podkarpacia

Uwarunkowania społeczno-gospodarcze bezpośrednio wpływają na poziom jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjność inwestycyjną terenów. Wyznaczają stopień konkurencyjności gmin względem innych jednostek terytorialnych jak również w sposób pośredni kształtują wielkość potencjału turystycznego.

W badanych gminach średni poziom tego wskaźnika to $\overline{U}_{sg} = 0,28$. Ponownie najwyżej w rankingu uplasowały się gminy południowe, a jednostek ze wskaźnikiem o wartości równej lub wyższej od średniej odnotowano 61 (43% gmin Podkarpacia). Najbardziej wyraźna różnica między wartościami wskaźników w gminach najlepszych i najslabszych jest w przypadku struktury demograficznej oraz finansów gmin.

Wskaźnik potencjału turystycznego

Średnia wartość potencjału turystycznego to $\overline{P} = 0,329$, a wszystkie jednostki administracyjne zawierają się w przedziale $P \in (0,14-0,50)$. Wskaźnik wyższy od średniej osiągnęło tylko 16 jednostek administracyjnych, które można uznać za gminy o szczególnie wysokim potencjale turystycznym i są to: Lu-

towiska, Solina, Lesko, Cisna, Dukla, Baligród, Horyniec Zdrój, Miejsce Piastowe, Ustrzyki Dolne, Komańcza, Krempna, Rymanów, Czarna (powiat bieszczadzki), Iwonicz-Zdrój, Olszanica i Cieszanów. Wszystkie wymienione położone są na południu województwa.

Gminy, które w rankingu sklasyfikowano na ostatnich miejscach z wartościami wskaźnika syntetycznego $P \leq 0,2$ to Tarnowiec, Brzyska, Jasło otaczające miasto Jasło, gmina Przeworsk bezpośrednio sąsiadująca z miastem Przeworsk oraz Borowa – jedyna nieograniczająca z miastem.

Ranking gmin według wskaźnika syntetycznego potencjału turystycznego oraz elementy, na podstawie których został obliczony, wskazują jednoznacznie, że gminy wiejskie województwa podkarpackiego są zróżnicowane. Brak jednorodności determinuje możliwości rozwoju poszczególnych funkcji tych obszarów. Ranking pozwala domniemywać, na których obszarach turystyka, jako dziedzina gospodarki, ma większe lub mniejsze możliwości rozwoju. Nie należy bowiem zapominać, iż turystyka nie może rozwijać się w każdym miejscu oraz że nie zawsze stanowi pożądaną kierunek rozwoju. Gminy o słabym potencjale turystycznym nie powinny opierać rozwoju swojego terenu wyłącznie na turystyce zwłaszcza w przypadku braku szczegółowej analizy posiadanych możliwości rozwoju tej gałęzi gospodarki lokalnej.

Wskaźnik funkcji turystycznej

Wskaźnik funkcji turystycznej przyjął wartość $y > 0$ w 116 gminach, a więc 81% jednostek administracyjnych. Jedynie tam funkcja turystyczna faktycznie występowała. Wskaźnik najwyższy przyjęła gmina Krempna położona na południowo-zachodnim krańcu województwa. ($y = 8,1728$). Na kolejnym miejscu uplasowała się gmina Kuryłówka ($y = 7,387$).

W ujęciu przestrzennym (rys.1), gminy odznaczające się występowaniem funkcji turystycznej można było podzielić na 3 grupy: położone w południowej, północno-wschodniej oraz centralnej części województwa. O ile dwie pierwsze położone są na terenach atrakcyjnych pod względem walorów przyrodniczych (Roztocze, Beskidy i Bieszczady) i rozwój turystyki wydaje się być tam naturalny, to trzecia grupa to przypadek szczególny. Zatrudnienie w turystyce oraz rozwój bazy noclegowej są bez wątpienia związane z wykorzystaniem szlaku komunikacyjnego. Można stwierdzić, że władze gmin należących do tego skupiska oraz mieszkańcy wykorzystali rentę położenia swojego terenu. To pierwszy wyznacznik tego, iż funkcja turystyczna obszarów wiejskich nie musi być zależna jedynie od położenia względem atrakcji przyrodniczych.

Model rozwoju funkcji turystycznej gmin Podkarpacia

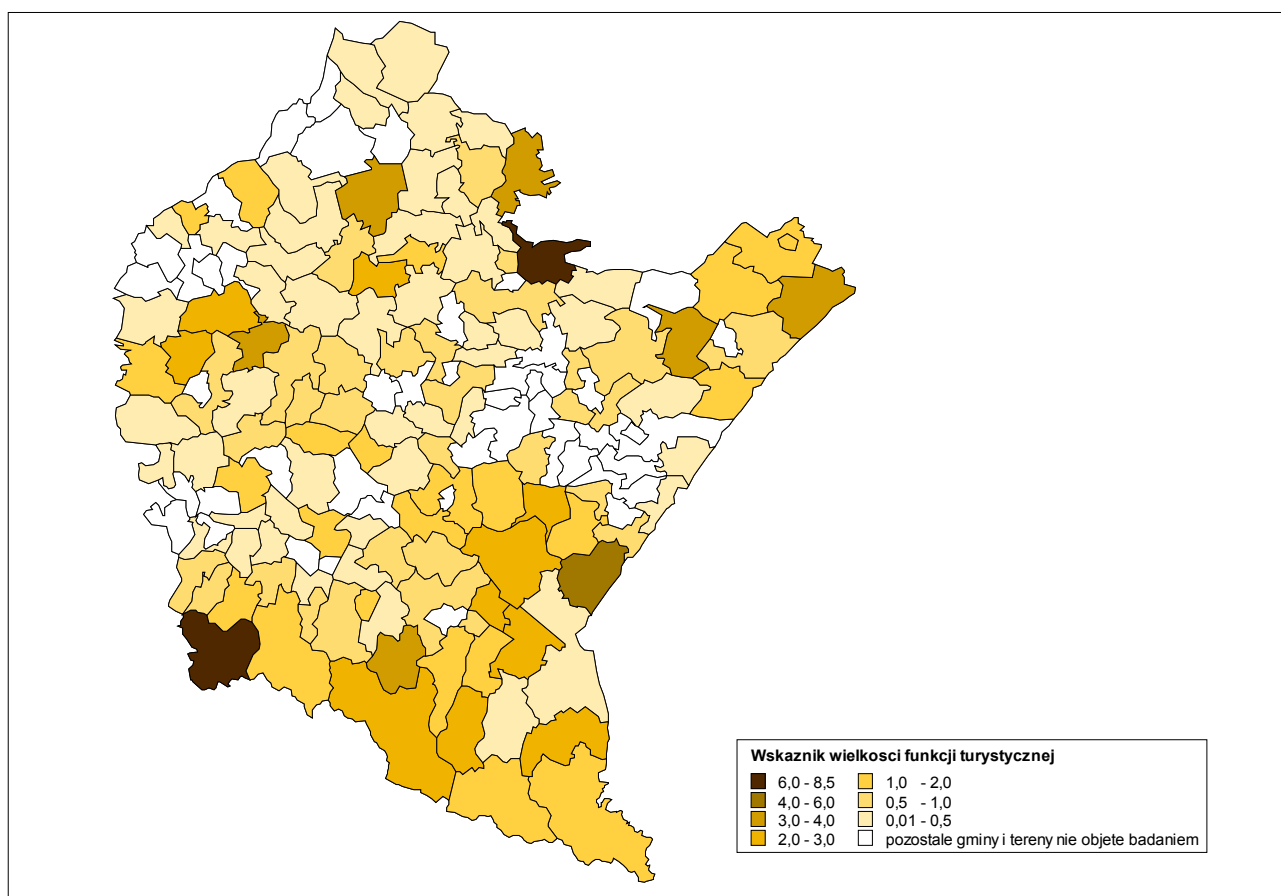
Za pomocą przedstawionej w rozdziale teoretycznym metody *drzew regresji* wyznaczono model

prezentujący podział badanych jednostek terytorialnych na węzły (liście) za pomocą wielkości wskaźników poszczególnych działań potencjału turystycznego (wyk. 1).

Dla każdego węzła wyznaczono średnią wartość oraz wariancję dla wskaźnika funkcji turystycznej. Każda z wyodrębnionych grup posiadała cechy, na podstawie których autorka zaproponowała nadanie im nazwy opisującej ich charakter oraz możliwości rozwoju (tab. 1).

Grupa szerokich możliwości

W celu podniesienia wielkości funkcji turystycznej w tych jednostkach samorządowych należy skupić się na systematycznym procesie zwiększania wskaźnika struktury demograficznej. To jednak nie wystarczy do osiągnięcia pełnego sukcesu. Prowadzone muszą być działania na rzecz propagowania turystyki jako formy aktywizacji osób bez pracy, jako możliwości pozyskiwania dodatkowych źródeł dochodów w przypadku rolników czy też jako możliwości prowadzenia własnej działalności gospodarczej w tej branży. Należy zwracać uwagę mieszkańców na wagę rozwoju funkcji turystycznej tj. zwiększenie liczby miejsc noclegowych i zatrudnienia w turystyce dla gmin.

Źródło: badania własne

Rysunek 1. Rozmieszczenie przestrzenne gmin według wskaźnika funkcji turystycznej

Tabela 1. Gminy należące do węzłów końcowych drzewa regresji

Nr Węzła	Nazwa grupy	Gminy
ID=4	„grupa szeroki możliwości”	Bojanów, Żyraków, Przecław, Raniszów, Dubiecko, Nowy Żmigród, Cieszanów, Czudec, Baranów Sandomierski, Czarna dębicka, Besko, Lubenia, Kamień, Gawłuszowice, Korczyn, Frysztak, Czarna łańcucka, Frysztak, Ulanów, Sędziszów Małopolski, Wiązownica, Łańcut, Dzikowiec, Boguchwała, Świlcza, Brzozów, Przemyśl, Lubaczów, Dydnia, Dębowiec, Dębica, Leżajsk, Pawłosiów, Pruchnik, Hyżne, Iwierzyce, Osiek Jasielski, Wielopole Skrzyńskie, Chorkówka, Jarosław, Trzebownisko, Radomyśl n/Sanem, Majdan Królewski, Miejsce Piastowe, Nowa Sarzyna, Sieniawa, Chmielnik, Stubno, Strzyżów, Jarocin, Pilzno, Nowa Dęba, Tyczyn, Żoźnia, Głogów Małopolski, Cmolas, Jasienica Rosielna, Zarszyn, Borowa, Ropczyce, Krzeszów, Zaleszany, Brzostek, Grodzisko Dolne, Tarnowiec, Nisko, Niwiska, Kolbuszowa, Rudnik n/Sanem, Haczów, Tuszów Narodowy, Wojaszówka, Białobrzegi, Markowa, Jedlicze, Jasło, Jodłowa, Pysznica, Błazowa, Radomyśl Wielki, Sokołów Małopolski.
ID=5	„grupa o dużym potencjale ludzkim”	Oleszyce, Harasiuki, Ostrów, Krzywca, Nozdrzec, Wielkie Oczy, Jeżowe, Wiśniowa, Medyka, Laszki.
ID=32	„grupa ryzykownego sukcesu”	Krempna, Kuryłówka, Fredropol, Bukowsko, Czarna bieszczadzka, Olszanica, Tyrawa Wołoska, Bircza, Dynów.
ID=34	„grupa problemowa”	Zagórz, Krasieczyn, Cisna, Iwonicz-Zdrój, Sanok, Zaklików, Adamówka, Solina
ID=35	„grupa stabilnego sukcesu”	Horyniec, Komańcza, Baligród, Lutowiska, Narol, Dukla, Lesko, Rymanów, Ustrzyki Dolne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych

Grupa o dużym potencjale ludzkim

Jednostki zaklasyfikowane do tej grupy to gminy posiadające niską wartość walorów przyrodniczych $z_1 \leq 0,411968$, jednak wysoki potencjał demograficzny $z_6 > 0,471134$. Na szczególną uwagę zasługują w tej grupie gminy Medyka, Wielkie Oczy oraz Laszki. Są to gminy przygraniczne, na których terenie rozwija się turystyka tranzytowa, a więc przeznaczona przede wszystkim dla osób odwiedzających dany teren na czas jednej nocy (w przypadku usług noclegowych) lub też świadcząca usługi gastronomiczne. Działania takie mogą być możliwe właśnie dzięki zachęcaniu mieszkańców do otwarcia się na nowe pomysły turystyczne i chęci ich realizacji przy użyciu dostępnych środków.

Grupa ryzykownego sukcesu

Gminy wchodzące w skład tego liścia mają wskaźnik funkcji turystycznej wyższy od średniej w województwie, natomiast stosunkowo słabo rozwiniętą infrastrukturę techniczną. Można więc stwierdzić, że są to tereny dziewicze z punktu widzenia środowiska naturalnego i to jest podstawą do rozwoju turystyki. Warto jednak zastanowić się, czy strategia bazująca na brakach infrastrukturalnych może trwać przez długi okres czasu, szczególnie w XXI wieku. Istotność infrastruktury technicznej, omówiona w rozdziale teoretycznym, skłania do odpowiedzi negatywnej. Jeżeli samorządy nie będą ulepszały tego elementu potencjału turystycznego, to w przyszłości funkcja turystyczna nie bę-

dzie się rozwijać prowadząc to stagnacji, a w dalszej perspektywie – do zaniku. Z drugiej strony sama poprawa infrastruktury technicznej to nie jedyny decydujący wyznacznik rozwoju funkcji turystycznej, czego przykładem jest grupa następną.

Grupa problemowa

Problemowość grupy polega na tym, że w gminach wchodzących w jej skład, mimo występowania stosunkowo wysokiego wskaźnika walorów przyrodniczych, nie należą one do elementów o bardzo dużym znaczeniu (jak np. Jezioro Solińskie w gminie Solina lub źródła wody leczniczej w gminie Iwonicz-Zdrój). Z drugiej strony mamy do czynienia z bardzo wysokim stanem zagospodarowania infrastrukturalnego. Te gminy można uznać za obszary częściowo zurbanizowane, na których wytworzyło się wiele możliwości pozarolniczych działań mieszkańców, jednak rozwój funkcji turystycznej został zastąpiony innymi gałęziami gospodarki. Jeśli władze gminy chciałby w przyszłości rozwinąć funkcję turystyczną to, według przedstawionego modelu, powinny wraz z mieszkańcami silnie zaangażować się w rozwój atrakcyjności antropogenicznej i przede wszystkim na jej podstawie wykształcić unikalną ofertę produktu turystycznego.

Grupa stabilnego sukcesu

Gminy tej grupy można uznać za obszary zrównoważonego rozwoju turystycznego. Na rozwój ten składają się takie elementy jak: zachowanie

środowiska przyrodniczego oraz ochrona zabytków na jak najwyższym poziomie, rozbudowa niezbędnej dla rozwoju obszaru infrastruktury oraz tworzenie komplementarnych atrakcji dla turystów w postaci muzeów, izb regionalnych, ekspozycji, zagospodarowanych szlaków turystycznych itp. przy jednoczesnym kreowaniu nowych miejsc pracy. Przedstawiona strategia rozwoju funkcji turystycznej wymaga wypracowania długofalowej polityki w tym zakresie.

Podsumowanie i wybrane wnioski

Podsumowując powyższe wyniki analiz statystycznych stwierdzono, że wskaźnik walorów przyrodniczych jest najważniejszym czynnikiem kształtującym wielkość funkcji turystycznej w regionach. Pełni również znaczącą rolę w podziale obszarów wiejskich Podkarpacia, którego dwie podstawowe grupy to: gminy posiadające wysokie walory przyrodnicze oraz gminy o miernych walorach przyrodniczych. Na podstawie wyznaczonego modelu drzewa regresji można też stwierdzić, że brak walorów przyrodniczych nie jest przesłanką do zaprzestania działań na rzecz rozwoju funkcji turystycznej w gminach. Zwrócić należy uwagę na czynnik, który równie znacząco determinuje jej rozwój tj. struktura demograficzna – tak bardzo istotna z punktu widzenia rozwoju lokalnego w ogóle. Z drugiej strony, występowanie cennych i unikalnych walorów przyrodniczych w gminach nie jest równoznaczne z tym, że tereny te mają gwarantowaną szansę na rozwój funkcji turystycznej. Bez dodatkowych elementów wspomagających, takich jak rozwinięta infrastruktura techniczna, niezmiernie istotna z punktu widzenia mieszkańców regionu i inwestorów oraz występowanie walorów antropogenicznych, będących dodatkową zachętą dla turystów, funkcja turystyczna również nie będzie się rozwijała w sposób optymalny.

Opracowanie strategii rozwoju turystyki w gminach oparte powinno być na wnikliwej analizie uwarunkowań jej rozwoju. Uwaga nie powinna skupiać się wyłącznie na planowaniu działań promujących atrakcyjność przyrodniczą, ale przede wszystkim na poprawie wyżej wymienionych czynników dodatkowych. Dlatego strategię dotyczące rozwoju turystyki jako elementu wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa powinny być nierozłącznie tworzone ze strategiami rozwoju całej gminy, zawierając wspólne działania, które nie wykluczają się nawzajem i tworzą spójną całość. W przypadku takiego podejścia do rozwoju turystyki gminy mają dużą szansę na długofalowy sukces.

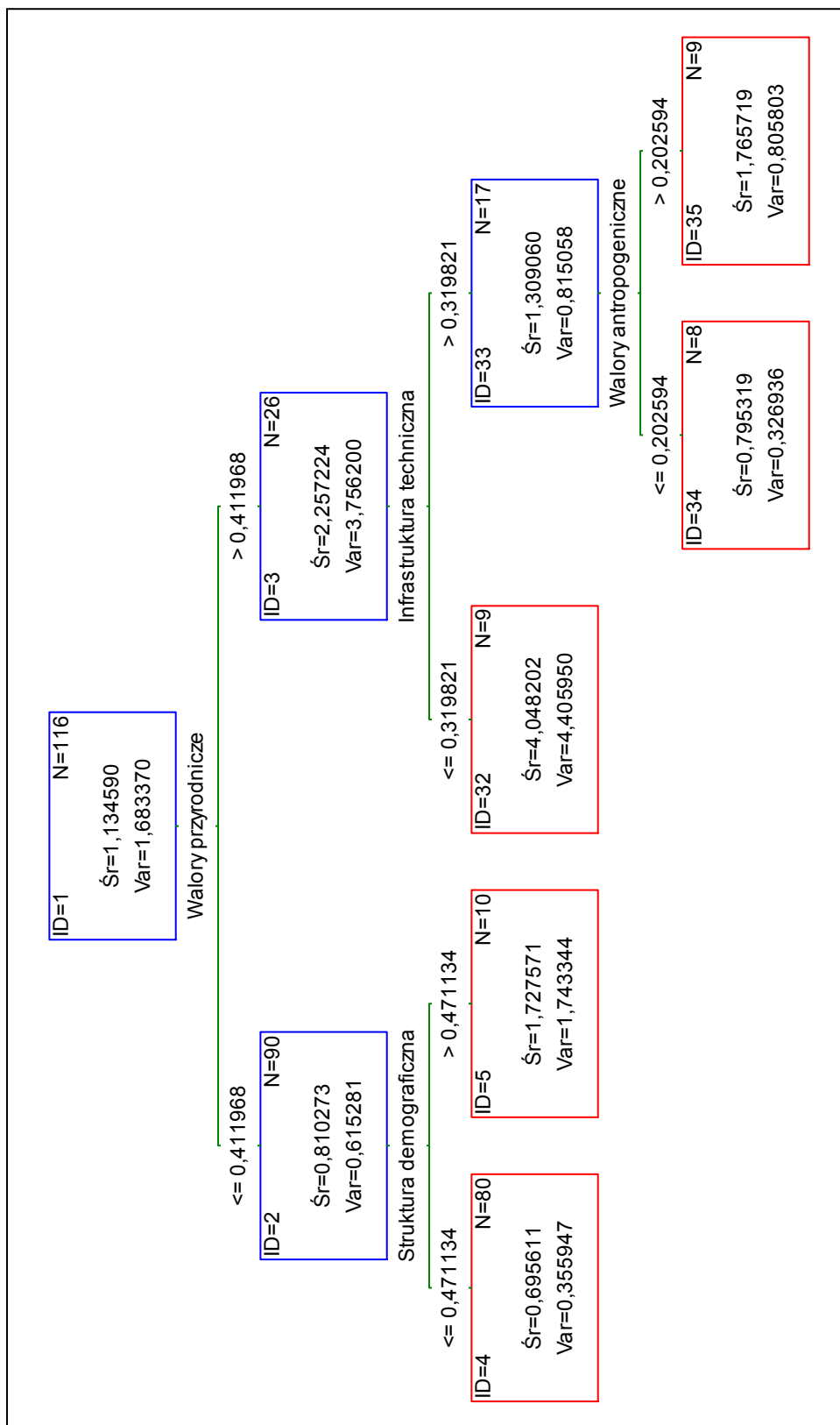
a) Zróznicowanie gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich województwa podkarpackiego pod względem geograficznym, gospodarczym, spo-

łeczny i historyczny decyduje o tym, że funkcje gospodarcze gmin są wielorakie i zmieniają się na przestrzeni lat. Dominują gminy o funkcji rolnej z dodatkowymi funkcjami pozarolniczymi, ale są również jednostki z przewagą leśnictwa, mało jest natomiast gmin w przewagą funkcji pozarolniczych. To potwierdza pierwszą, szczegółową hipotezę rozprawy;

- b) Występowanie wysokiego wskaźnika atrakcyjności turystycznej nie wyklucza jednoczesnego wysokiego wskaźnika uwarunkowań społeczno-gospodarczych. W obu rankingach na najwyższych pozycjach uplasowało się osiem tych samych gmin. W rankingu nie pokrywają się jedynie gminy Rymanów i Olszanica oraz Miejsce Piastowe i Ustrzyki Dolne. Poniższe zestawienie obala drugą szczegółową hipotezę niniejszej rozprawy;
- c) Obszary wiejskie województwa podkarpackiego są w znacznym stopniu zróżnicowane pod względem wielkości potencjału turystycznego, czego przyczyną mają charakter endogeniczny. Terenami zdecydowanie najbardziej atrakcyjnymi są gminy położone w południowej części województwa i na krańcach północno-wschodnich: Lutowska, Solina, Lesko, Cisna, Dukla, Baligród oraz Horyniec Zdrój. Dodatkowo stwierdzić należy, że ranga pozostałych gmin Podkarpacia automatycznie maleje ze względu na położenie w strefie podmiejskiej. To potwierdza trzecią szczegółową hipotezę rozprawy;
- d) Wielkość funkcji turystycznej województwa jest zróżnicowana, w niektórych gminach nie występuje w ogóle, w innych znikomo, a dominującymi obszarami są gminy: Solina, Lutowska, Lesko, Cisna, Dukla i Krempna. Przy obliczaniu tego wskaźnika szczególnie istotne okazało się występowanie bazy agroturystycznej, która przyczynia się do wzrostu liczby miejsc noclegowych. Tym samym wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej kształtuje się na wyższym poziomie;
- e) Ogólny poziom wskaźnika funkcji turystycznej w odniesieniu do poszczególnych działów potencjału turystycznego wykazał, że najważniejszą determinantą, która klasyfikuje gminy do poszczególnych grup jest wielkość wskaźnika walorów przyrodniczych. To potwierdza czwartą szczegółową hipotezę rozprawy;
- f) Gminy, które nie posiadają wysokich wskaźników walorów przyrodniczych mogą osiągnąć wysoką średnią wartość wskaźnika funkcji turystycznej jeśli na ich terenie podjęte będą działania na rzecz poprawy struktury demograficznej. Ponieważ jest to proces długofalowy i wymaga dokładnej analizy, władze samorzą-

Wyk. 1 . Model drzewa regresji dla wskaźnika funkcji turystycznej (y) na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego

Liczba węzłów dzielonych: 4, liczba węzłów końcowych: 5

ID – numer węzła

dowe zdecydować muszą czy są wystarczająco zdeterminowane do podjęcia takich działań. Z drugiej jednak strony posiadanie wysokiego syntetycznego wskaźnika walorów turystycznych nie jest automatycznie czynnikiem sukcesu skutecznego rozwoju funkcji turystycznej, a jedynie wyznacznikiem możliwości i dodatkowych działań takich jak poprawa infrastruktury technicznej z jednoczesną uwagą skierowaną na tworzenie i ochronę walorów antropogenicznych. Jedynie determinacja, gruntownie przemyślane, zaplanowane i spójne działania władz samorządowych we współpracy z mieszkańcami oraz instytucjami zaangażowanymi w rozwój mogą prowadzić do zwiększenia wielkości i znaczenia funkcji turystycznej regionów.

Wskaźnik walorów przyrodniczych, mimo, że bardzo istotny, nie może być uznany za jedyny, ani główny czynnik kształtujący funkcję turystyczną

obszaru, jednak jego skala wyznaczać może kolejne kroki prowadzące do wzrostu tej funkcji. Samorządy lokalne i instytucje zajmujące się sporządzaniem strategii, w której funkcja turystyczna ma stać się jednym z elementów wielofunkcyjnego rozwoju wsi i rolnictwa nie powinny koncentrować się na poprawie walorów przyrodniczych jeśli te nie występują na terenie gminy. Jest to z reguły niemożliwe (ukształtowanie powierzchni, przydatność terenów do narciarstwa, wód do sportów wodnych czy też występowanie wód leczniczych). W związku z powyższym, strategia taka określać powinna działania na rzecz ulepszenia pozostałych elementów potencjału turystycznego. To sprawia, że priorytety podejmowane dla rozwoju turystyki, takie jak rozbudowa czy modernizacja infrastruktury usługowej i technicznej w sposób bezpośredni do poprawy jakości życia mieszkańców gmin i rozwoju lokalnego.